

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 2. marca 1870.

Gospodarske stvari.

Kako obdelujejo in izdelujejo lan v Moravskem Schönbergu in bližnji okolici.

Nauk za povzdigo našega domačega predivstva.

Spisal Rihard Doleneč.

Gojenje lanú je v bližnji in daljni okolici moravskega Schönberga zeló močno razprošteno. Pa tudi ni čuda, kajti kdo bi gojenje lanu zanemarjal ondi, kjer je taka velika priložnost dana kaj dobro v denar spraviti ga.

Da bi se zadostovalo potrebam vseh petih predilnic, ktere Schönberg obdajajo, moralo bi se lanú go-tovo še trikrat toliko pridelati kakor se dandanes pri-dela; al zavoljo pomanjkanja gnoja to ni mogoče. Res da mastni gnoj, kateri je ondi zeló v rabi, kakor na priliko iz kosti napravljeni „superfosfat“ ali pa „zboj-šani guano“, lanu izvrstno služi; al ravno on je napra-vil iz večih kmetovalcev strastne, samim sebi škodljive gojitelje lanú. Videvši, da je v prvem letu rži in po njej lanu kaj izvrstno teknil, mislili so mnogi, da bode to v eno mer tako šlo brez govejskega ali sploh živin-skega gnoja. Al zeló so se opekli, kajti že v drugem letu se ni hotel lan sponašati, v tretje pa že celó ne, akoravno so mu vselej, to je, vsako drugo leto, kaj dobro s „superfosfatom“ podkurili. Ravno tako kakor se ni v stanu človek ob samem kruhu in vodi rediti in krepiti, prav tako se tudi lan ne more samo s fosforom in kalijem živiti, ampak treba mu je tudi druge hrane, ktera mu je v živinskem gnoji popolnoma dana. Ta skušnja je kmetovalce prisilila idilično gojenje opustiti, in se le zboljšanege starega poprijeti.

Po legi zemlje razločujeta se namreč dva gno-jilna načina; eden velja za hribovske, visoke lege, drugi za planjavske, nizke. V hribih, kjer je tako zvano „gozdno kmetijsko gospodar-stvo“ doma, seje se navadno na novino rež, se ve, da brez gnoja, in drugo leto lan zopet brez gnoja. V tretjem letu sledi oves. Ta kolobar se potem obdrži, dokler je zemlja zadosti gnojna; kadar odpové zemlja svojo prejšnjo rodovitost, potem se zopet večletni gozdni rabi podvrže.

V planjavah se različno seje, tako, na primer, na dobro pognojeni svet rež, potem v drugem letu oves, in v tretjem še le lan. Za lanom se v četrtem letu, zopet dobro pognoji, in triletni kolobar tako z nova prične. Za druga žita, korenstvo, in deteljo je poseben kolobar odločen.

V najnižih legah se zopet drugače seje. V izgled naj služita tukaj dva šestletna kolobarja schönberske kmetijske in predivo izdelovalne šole.

Vsak teh dveh kolobarjev obsega 67 vaganov, ali

pa po naše $26\frac{8}{10}$ oralov. Prvi se glasi: 1. detelja, 2. pšenica, 3. grah, ktereга obilo sejejo, fižola pa prav nič, 4. rež, 5. korenstvo in lan, 6. jaro žito. Koren-stvu se prav dobro pognoji. Drugi: 1. detelja, 2. raps, 3. rež, 4. grah, 5. rež, 6. jaro žito. Zgorej omenjeni 3letni kolobar, ki se glasi: 1. pognojena rež, 2. oves, 3. lan, je zeló tisti, ki se pri nas sem ter tje nahaja, ki pa nobene posneme ne zasluži; kajti očividno je, da pride lan v preveč izmolzen svet. Da se okoli Schön-berga še vedno tako seje, temu ni vzrok dobro prepri-čanje, ampak le stara navada — železna srajca.

Še en štiroleten kolobar naj omenim, ktereга smo pri nekem, vrlo dobro vredjenem gospodarstvu našli, in ta je: 1. oves s podsejano deteljo; detelja ostane 2 leti, v prvem se kosi, v družem služi merino-škim ovcem za pašo; v tretjem letu se detelja za rež pognoji in podorje, po rži sledi lan.

Seme se tudi zeló različno izbira. Med tem, ko po visocih legah na spočitek semena veliko držé, se za to v nižavah celó ne zmenijo. V hribih, na primer, se-jejo holanško, ali pa rusko Rigajsko ali pa iz Pernava. V drugem letu jim je seme pridelek prvega leta, v tretjem ga pusté, da si spočije, nekteri ga celó 2 leti v pokoji pusté; na to ga potem tretjič in poslednjič vsejejo.

V tem ko staro seme počiva, to je, med tretjim in četrťim, ali pa tretjim in petim letom, si poskrbé in nasejejo zopet izvirno seme. Drugi se ve, da premožni, hribovski posestniki so najbolj prevzetni na to, da se dem let staro seme sejejo; to je pa le bolj vraža.

V nižavah sploh tako delajo, da v prvem letu izvirno seme sejejo, v drugem in tretjem pa lastni pri-delek. V četrťem si zopet novo seme oskrbé. Setvi odločeni čas je od 26. maja (vélikega travna) do 15. junija (rožnika); to velja za nizke kakor tudi za vi-soke lege.

Zimski lan (ozimec, ozmec) je na Moravskem še čisto neznan. Prvo seme kranjskega zimskega lanú bodem oskrbel še letos nekemu za lan zeló vnetemu kmetovalcu.

Po setvi pusté, da doraste lan visokost štirih do petih palcev (colov); potem se opleve. Slanjanje je skora neznan delo, in to po pravici, kajti bližnje pre-dilnice za izdelovanje tako tanjcega prediva, kakoršno se s slanjanjem pridelava, niso namenjene.

(Dalje prihodnjič.)

Nekaj, na kar bi se moglo pri cenitvi močir-natih zemljišč ozir jemati.

Bliža se nam spomlad, ko se bodo za nas kmeto-valce posebno važna dela začela; cenila se bodo nam-reč zemljišča po novi postavi.

Ker pa morda še ni znano vsakteremu, ki bo za cenilca izvoljen, da bo treba pri cenitvi močvirnatih ali tudi že šote prostih zemljišč na mnogo več reči ozir jemati, kakor pa pri trdinah, na uime namreč, ki pridelke na močvirnih zemljišč pokončujejo in nam kmetom tudi delajo škodo, zato pišem te vrstice.

Da ne bi noben izmed cenilcev tega dela nepremišljeno začel, naj nekoliko odkrijem zločinke, ki v dolini ljubljanskega močvirja domujejo.

Če v jeseni pogledamo po omenjenih njivah, tū in tam vidimo lepa zelena žita, ki nam kmetovalcem obetajo obilno žetev; če pa začne deževati, se hipoma spremeni lepa dolina v jezero — in vse upanje je po vodi. V dokaz temu bodi pretekla mokra jesen, ko se je vsa dolina od Vrhnike do Ljubljane, vklub Grubarjevemu kanalu in potrebljeni Ljubljanci, za dalje časa v jezero spremenila, tako, da so se morali ljudje v čolnih od vasi do vasi prevaževati, — kakošna žetev more biti potem, lahko sodi vsak!

Ako pogledamo pozimi na prhalknata zemljišča, videli bomo, kako močne drože (srež) je gospodinja zima v nje zamesila, da se vzdigne prhalica na njivi tako, kakor tudi na senožeti do celega čevlja visočine in še več od svoje prave lege. Koliko ostane setve ali trave na takem kvasu, lahko je uganiti — nič! le dresen in zebert bota spomladi tam stala.

Če pa tudi voda ne vzame pridelkov in tudi zima ne mesi, pa vendar žalibog, slana prav rada gospodarji, ktera mnogokrat že malo pred Kresom pride, in v jeseni se zgodaj prikaže, tako, da nam osmodi rž, oves, krompir, fižol itd. — in še ajdo, kar se na trdinah redko kedaj zgodi.

Da pa tudi toča po tej dolini posebno rada bije, znano je vsacemu, kdor je tū domá.

Ne bo tedaj dovolj, da bi cenilne komisije samo potem sklepale, kar bojo ravno tisti čas pred seboj videle, treba bo na vse omenjene uime ozir jemati, da dobí cesar, kar je cesarjevega, pa tudi revni kmet, kar je njegovega in kar si s potom na obrazi in žulji na rokah prisluzi.

Ne imejte tedaj samo denarja za potrebno vlado pred očmi, ampak tudi kmeta od dela in revščine pohabljenega!

Iz Brezovice poleg Ljubljane.

Matija Remškar, kmet.

Gnojišče.

Priobčil Fr. Schollmajer.

„Gnojna jama — zlata jama za kmeta“.

Kdor ima strgano mošnjo, zgubi novce iz nje; kdor pa ima slabo napravljeno gnojišče, temu se pogubi mnogo dobrega in tečnega gnoja, s tem pa se manjšajo tudi njegovi dohodki. Ako se, postavimo, v gnojišče dežnica steka, izpere mnogo gnoja in na njivah, na ktere se potem tak gnoj izvozi, pridelala se toliko manj. Izvedeni poljedelci so izštevilili, da na njivah, ki se jim dá 20 bokalov dobre gnojnice, se za 24 krajcarjev žita in slame več pridelala.

Gnojna jama mora biti svojemu namenu popolnoma primerna, to je, narejena mora biti tako, da se v njej — čem več tem bolje — vsi drobci bodi-si že trdega ali tekočega človeškega ali živalskega blata, kakor so beljakovec, grenčec, žolčna smolnina, tolšča, slinasti in scavniščni žlezci, scavniščna kislina, žolčne snovi, ogelno-, žvepleno- in solnatokisli natron, različne fosfornokisla zemljine, amonijak, soda ali natron, večji in debelejši ostanki jedil in klaje, kakor tudi še mnogo drugih enakih z gnjilcem zvezanih stvari, nabirajo in hranijo.

Da pa gnojna jama tej svoji nalogi vstreza, mora biti tako-le narejena:

1. Podoba ali oblika se mora ravnati po prostoru, ki ga ima kmetovalec na svojem dvorišči. Vendar je pa še najbolje, ako se naredí v podobi podolgastega štirivogelnika, ki mora 3 do 4 čevlje globoko izkopan in prav dobro s cementom obzidan biti, da gnojnica v zemljo ne teče in se ne pogublja.

2. Dežnica, naj pride od koderkoli, nikakor ne sme v gnojišče.

3. Jama za nabiranje gnojnice se priredí tam, kamor je gnojišče najbolj nagnjeno. Če ima gnojišče primeren pad, je za gnoj zelo koristno, ako se scavnica iz živinskih hlevov najpred v gnojišče in tako skoz gnoj v zgorej omenjeno jamo odteka. Jama za gnojnico ne sme biti premajhna, ker bi se lahko prenapolnila, to pa še posebno poleti, ko se gnojnica ne more na njive izpeljevati, mnogo gnojnice bi pa po takem prišlo pod zlo.

4. Stranišča (sekreti), ako je le mogoče, naj se priredijo tako, da so v gnojnično jamo napeljana. To veljá še posebno o straniščih za prihišne posle, ktera se vrh tega morajo držati zmerom lepo čedna in snažna, da se jih posli neizogibljejo, marveč radi na-nje zahajajo; ne pa, kakor je sploh navada, da posli zarad prevelike nesnage, ki se po takih straniščih nahaja, po vseh kotih kmetijskega poslopja svojo potrebo opravljajo in svojemu gospodarju na ta način mnogo škode delajo. Ako pa so stranišča tako napravljena, da se v gnojnično jamo odcejajo, dobí se neka črna blojdra, ki po njivah in travnikih čudeže dela.

5. Zraven dobro napravljenega gnojišča je pa treba tudi za dober gnoj skrbeti. Dober gnoj se pa naredí, ako se gnojni kup dvakrat na teden z gnojnico prav dobro poškopí. V ta namen nam služi pumpa in usnjata cev (mešiček), ki se v gnojnično jamo postavi in ž njo po celem gnojišču, kedar je treba, z gnojnico škropi. Pa tudi s korcem se lahko gnojnica zajema in gnojni kup zaliva in škropi. To delo je jako važno in potrebno, da gnoj ne plesni in ne zgorí, da mnogo več zaleže in se ga tudi mnogo več pridelala, kajti puh in smrad, ki iz gnoja izhlapuje, tudi je gnoj, in še najbolje gnojilo, ker ima največ gnjilca v sebi. Zapomniti se gospodarji to dobro.

5. Vrh tega se gnoj zboljša in pomnoži, ako se na gnojni kup skladoma nekoliko zemlje nameče. Zemlja, ako ni druge, naj se vzame po potrebi iz njiv, vsaj na njivo zopet nazaj pride.

7. Dvakrat na teden, brž ko se je gnojni kup z gnojnico polil, naj živina gnojišče pohodi in potlači, da gnjilčasti gnojni drobci iz gnoja ne izhlapé, marveč se v gnoji pridružujejo in hranijo. Dobro in koristno je tudi, ako se gnojišče primerno ogradi.

8. Naposled naj se v obližji nekoliko dreves zasađi, ki poleti delajo gnojišču primerno senco, da solnce gnoja ne prepeka in suši.

Da amonijakovi drobci iz živinskega gnoja ne izpuhté, naj se v hlevih z mavcem (gipsom) potresa.

Veliko važnost in korist dobro napravljenih gnojišč pripoznalo je tudi slavno ministerstvo kmetijstva, ki bo z letošnjim letom počenši delilo premije tudi za dobro in primerno napravljena gnojišča. *)

*) Naj ta sestavek pripravlja naše gospodarje na razpis premij, ktereга bodo tudi „Novice“ kmalu z obširnejšim podukom in podobami gnojišč in gnojiščinih priprav priobčile.